

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ НІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри

_____ Голук О.А.
(підпис) (ПБ завідувача кафедри)
« 22 » грудня 2023 р.

**«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРОВАДЖЕННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Кваліфікаційна робота здобувача
вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої
освіти освітньо-професійної
програми «Фізична культура і
спорт»

**Краснянського Артема
Віталійовича**

Науковий керівник:

доктор. пед. наук, професор
Задорожна-Княгницька Л.В.

Рецензент:

Тренер Школи бойових єдиноборств
СЛАВІС, голова обласного осередку з
всестильового карате і кікбоксингу
національної категорії ВТКА
Шпиталенко А.Ю.

Кваліфікаційна робота

захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Визначення базових понять дослідження	7
1.2. Здоров'язбережувальні освітні технології як предмет наукового аналізу.....	17
1.3. Наукові підходи до упровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій у закладі вищої освіти	26
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	33
2.1. Сучасний стан упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти	33
2.2. Організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.....	40
2.3. Організаційний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти	49
Висновки до розділу 2.....	55
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна українська освітня парадигма має формувати не тільки висококваліфікованого фахівця, особистість із високою національною свідомістю, а й громадянина, який свідомо ставиться до свого здоров'я, здорового способу життя та повною мірою володіє знаннями щодо поведінки, безпечною для його здоров'я. Гуманізація освітнього процесу у вищій школі вимагає збереження здоров'я сучасного здобувача освіти як основи його працездатності, конкурентоспроможності на ринку праці, джерела позитивних емоцій, освітніх й у подальшому професійних здобутків. Стабільність поступу нашої держави, особливо в умовах військових викликів, на які вона змушена відповідати сьогодні, багато в чому залежить не тільки від здоров'я нації. Сучасному фахівцеві необхідна не тільки фундаментальна професійна підготовка, сформованість інтегральної, загальних та професійних компетентностей, але й наявність фізичного здоров'я, що дозволяє ефективно виконувати професійні функції, є одним з вагомих чинників якості життя у цілому.

На законодавчому рівні питання здоров'язбереження відображено в Концепції загальнодержавної соціальної програми «Формування здорового способу життя молоді України», Указі Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». У чинному Законі України «Про освіту» першочерговим завданням є «здоров'я людини і вільний розвиток особистості». Охорона здоров'я молоді входить у число пріоритетів діяльності освітньої установи. Саме здоров'я є умовою успішного росту і розвитку особистості, її духовного і фізичного вдосконалення, а в подальшому багато в чому успішного життя.

Однак за останні роки зросла захворюваність здобувачів освіти на різні хвороби, неухильно збільшується кількість здобувачів-інвалідів,

випадків інсультів та інфарктів у студентської молоді. Пандемія COVID у 2019-2021 рр. зумовила виникнення суттєвих проблем у сфері здоров'язбереження, пов'язаних із наслідками хвороби. З іншого боку переведення великої кількості закладів освіти на дистанційний режим у зв'язку з пандемією та військовим станом, стало причиною підвищення захворюваності, пов'язаної із хворобами очей, рухового апарату, а також обумовило гіподинамію учасників освітнього процесу, змушених багато часу проводити біля комп'ютера. За таких умов значна частина викладачів закладів вищої освіти не готові до здоров'язбережувальної діяльності, недооцінюють значення гуманітарних дисциплін у структурі освітнього процесу як засобу формування культури і зміцнення здоров'я здобувачів освіти. Заняття фізичною культурою у багатьох закладах вищої освіти взагалі було знято з розкладу з огляду на дистанційний режим занять.

На сучасному етапі розвитку науки дослідження проблеми здоров'язбереження здійснюється на міждисциплінарному рівні. Феномени здоров'я і здорового способу життя вивчаються нині не тільки медициною, але й іншими науками, зокрема філософією, соціологією, психологією, педагогікою, акмеологією, валеологією, ортобіотикою. Зазначений факт засвідчує підвищений інтерес науковців та суспільства в цілому до проблем здоров'язбереження.

Проблема здоров'язбережувального навчання стали предметом досліджень М. Антропової, І. Брехмана, Д. Вороніна, М. Гончаренко, П. Гусака, В. Казначеева, Л. Кожевникової, В. Колбанова, В. Петленко, О. Самчук, В. Сержантова та ін. Шляхи застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі досліджували О.Ващенко (готовність учителя до використання здоров'язбережувальних технологій), Т. Карасевата та М.Коржова (реалізація здоров'язбережувальних технологій в сучасних умовах) та ін. Проблеми формування культури здоров'я здобувачів вищої освіти висвітлюють у своїх дослідженнях О. Ахвердова, В. Бабич, Л. Безугла, Г. Брадик, Ю. Драгнєв, Г. Кривошеєва,

О. Куделіна, С. Лебедченко; формування культури здоров'я людини в освітньому просторі розглядаються в наукових розвідках Є. Диканової, В. Скуміна, О. Трещевої; аспектам формування оздоровчої культури студентів присвячено дослідження В. Зайцева та ін.

Проте незважаючи на вагомі результати дослідження проблеми, залишаються нерозв'язаними суперечності, що стосуються реалізації педагогічних здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти, зокрема між:

– зростаючими потребами соціального замовлення на якісну професійну освіту за умови збереження здоров'я здобувачів освіти і динамічним погіршенням стану їхнього здоров'я, ігноруванням потенціалу дисциплін валеолого-оздоровчого спрямування, освітніх здоров'язбережувальних технологій;

– низьким рівнем розвитку в здобувачів освіти спонукань до здоров'язбереження і їх значущістю для саморозвитку, самореалізації в освітній сфері та спілкуванні з урахуванням потреб майбутньої професійної діяльності;

– необхідністю використання педагогічних здоров'язбережувальних технологій, інноваційних перетворень у сучасній вищій освіті з урахуванням їх оздоровчої спрямованості і невідповідності викладачів до здійснення цієї роботи, недостатнім рівнем готовності до здоров'язбережувальної діяльності.

Отже, актуальність проблеми дослідження і прагнення розв'язати означені суперечності обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної та валеологічної літератури здійснити аналіз основних понять дослідження.

2. Обґрунтувати компоненти, зміст і сутність здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі закладу вищої освіти.

3. Науково обґрунтувати організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.

4. Розробити науково-методичний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.

Для досягнення мети й вирішення завдань дослідження використано комплекс таких **методів наукового дослідження**: теоретичні – вивчення, аналіз та узагальнення (для визначення й уточнення базових понять дослідження, з'ясування змісту здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти); емпіричні – експрес-опитування, спостереження, анкетування, тестування (для визначення стану реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти); моделювання (для побудови логіки дослідницької роботи, встановлення організаційно-педагогічних умов упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що підготовлено методичні рекомендації, спрямовані на ефективне упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти; матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти у процесі здійснення здоров'язбережувальної освітньої діяльності.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у доповідях і виступах автора на науково-практичних конференціях, зокрема: ; на науково-методичному семінарі «Педагогічна майстерня» кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету.

Результати дослідження висвітлено у __ наукових публікаціях, з яких 1 стаття та 1 тези.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 61 сторінці. Список використаних джерел містить 74 найменування. У роботі вміщено 1 рисунок та 6 таблиць.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Визначення базових понять дослідження

Застосування термінологічного підходу в межах нашого дослідження дало змогу проаналізувати й уточнити базові поняття, Термінологічний аналіз здійснювався у смисловому ряду «здоров'я → здоров'язбереження → здоров'язбережувальна діяльність → здоров'язбережувальні технології». Розглянемо їх детальніше.

Здоров'я – це складна й одночасно динамічна категорія, що обумовлює широке розуміння цього поняття. Водночас здоров'я є широким поняттям та містить у собі такі складові, як духовне, психічне, фізичне та соціальне здоров'я. Ці складові, що взаємодіють тапливають одна на одну, інтегруючись, створюють у своїй сукупності здоров'я людини як цілісність і як цінність [12].

Сучасні науковці виокремлюють найбільш типові елементи визначення здоров'я:

1. Нормальна функція організму на всіх рівнях його організації (органів, гістологічних, клітинних і генетичних структур, нормальний перебіг фізіологічних і біохімічних процесів, що сприяють індивідуальному виживанню й відтворенню).

2. Динамічна рівновага організму та його функцій з навколишнім середовищем.

3. Здатність до повноцінного виконання основних соціальних функцій, участь у соціальній діяльності та суспільно корисній праці.

4. Здатність організму пристосовуватися до постійно змінюваних умов у навколишньому середовищі, здатність підтримувати сталість

внутрішнього середовища організму, забезпечуючи нормальну та різнобічну життєдіяльність і збереження живого початку в організмі.

5. Відсутність хвороби, хворобливих станів, хворобливих змін.

6. Повне фізичне, духовне, розумове і соціальне благополуччя.

У міжнародному культурно-освітньому просторі поширене визначення поняття «здоров'я», викладене у Преамбулі Статуту ВООЗ (1948), що ґрунтується на понятті «блага»: «Здоров'я – це стан повного фізичного, ментального та соціального блага, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад», при чому «ментальне» поєднує психічне з інтелектуальним і духовним компонентами. У 1984 р. робоча група ВООЗ запропонувала оновлену дефініцію здоров'я як міри здатності індивіда чи групи реалізовувати свої прагнення і задовольняти потреби, а також змінюватися чи кооперуватися із середовищем [6, с. 108].

Як зазначає С. Цимбалюк [74], існують три основні підходи до визначення сутності цього поняття: вузькоспрямований; комплексний; стратегічно орієнтований. Сутність цих відображено на рис. 1.1.

Рис.1.1. Підходи до розкриття поняття «здоров'я»

Отже, поняття «здоров'я» пов'язується, перш за все, із системним розумінням особистості як цілості, що відображає зв'язок здоров'я окремої взятої людини із середовищем, в якому вона постійно перебуває, іншими людьми та структурами, ставлення самої людини до себе, до власного здоров'я та здоров'я інших людей, розуміння значущості фізичного та психічного здоров'я в житті людей, громади, світу.

Таким чином, здоров'я розглядається не лише як медична проблема, але й складний, комплексний феномен, біологічна, соціальна, економічна, філософська категорія, індивідуальна та суспільна цінність, системне, динамічне явище, що постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем [19, с. 8]. Науковці стверджують, що здоров'я людини є динамічною рівновагою фізичної, психічної, соціальної, духовної складових життєдіяльності особистості. У значній кількості праць, присвячених дослідженню проблем здоров'я підростаючого покоління, його збереженню, формуванню навичок здорового способу життя, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, культури здоров'я, зустрічається визначення здоров'я як стану повного фізичного, психічного і соціального благополуччя.

Більшість науковців під фізичним здоров'ям розуміють стан такого функціонування організму в середовищі, що їх оточує, за якого:

- відсутні болісні зміни;
- можлива успішна адаптація до умов навколишнього світу; т
- можливий такий рівень росту і розвитку органів і систем організму, основу якого складають морфологічні і функціональні резерви.

Фізичне здоров'я можна оцінити за рівнем фізичного розвитку, рівнем фізичної підготовленості, функціональним станом організму [73].

Соціальне здоров'я передбачає усвідомлення людиною себе як особистості, взаємодію та спілкування із іншими людьми, сформовану громадянську відповідальність за виконання соціальних ролей у

суспільстві [4]. Воно (соціальне здоров'я) характеризується рівнем соціалізації особистості, ставленням до норм і правил, прийнятих у суспільстві, набутим соціальним статусом та прагненням до його підвищення у межах діючих законів і моральних традицій [7]. Соціальне здоров'я тісно пов'язане із економічними показниками, зокрема з такими, як рівень доходів, розвиток соціальної інфраструктури, валовий дохід країни тощо. Тому на соціальне здоров'я людини значний вплив має соціально-економічний розвиток і рівень соціальної справедливості у суспільстві [26].

Психічне здоров'я пов'язане із розумовим та емоційним благополуччям людини, виражає стан душевного благополуччя, який:

- характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам навколишньої дійсності регуляцію поведінки та діяльності;

- свідчить про відповідність емоційно-вольової та когнітивної сфер особистості її календарному віку;

- засвідчує розвиненість довільних психічних процесів, наявність саморегуляції, адекватних позитивних емоцій, відсутність акцентуацій характеру;

- показує наявність в особистості здатність адаптуватися до мікро- та мікросоціальних структур;

- забезпечує можливість будувати свою поведінку відповідно до вирішуваних завдань і умов навколишньої дійсності, що досягається на основі оптимального рівня психологічної та соціальної адаптації;

- дозволяє людині реалізувати свої здібності, успішно долати життєві труднощі, проблеми, стресові стани, добре працювати [56].

Духовне здоров'я визначається багатством духовного світу особистості, знанням і сприйняттям духовної культури: цінностей освіти, науки, літератури, мистецтва, релігії, моралі, етики, архітектури тощо. До змісту духовного здоров'я науковці до включають рівень свідомості,

особливості світогляду, життєвої самоідентифікації, ставлення до сенсу життя, оцінку власних здібностей і можливостей їх реалізації відповідно до індивідуальної ментальності» [12].

Духовне здоров'я науковці визначають як спроможність особистості регулювати власне життя та власну діяльність відповідно гуманістичних ідеалів, вироблених людством у процесі історичного розвитку, пріоритетність загальноосвітніх цінностей; наявність позитивного ідеалу відповідно національних та духовних традицій, працелюбність, добродійність, відчуття прекрасного в житті, природі, мистецтві [21].

Отже, серед зазначених вище складових духовна є стрижневою, оскільки визначає здатність людини взаємодіяти зі світом, творчо його відозмінювати завдяки власному саморозвитку й самоактуалізації. Тому досягнення повного людиною здоров'я слід оцінювати як досягнення цілісності особистості.

В теорії та практиці вищої професійної освіти наявний значний інтерес до проблеми індивідуального здоров'я людини, що підтверджується великою кількістю досліджень провідних учених різних країн світу (Р. Айзман, І. Аршавський, М. Віленський, Ю. Лісцин, Л. Лубишева, В. Петленко, Л. Татарнікова, А. Щедрина та ін.). У сучасній психолого-педагогічній літературі існує значна кількість визначень поняття «здоров'я».

Як стверджує Ю. Палічук, зазвичай виділяють п'ять критеріїв, що визначають здоров'я людини, а саме:

- відсутність хвороби;
- нормальне функціонування організму в системі «людина – навколишнє середовище»;
- повне фізичне, духовне, розумове і соціальне благополуччя;
- здатність адаптуватися до мінливих умов існування у довкіллі;
- здатність до повноцінного виконання основних соціальних функцій [59].

Оскільки поняття «здоров'я людини» є багатоаспектним, виокремлюють духовне, моральне, психічне, соціальне, фізичне здоров'я. Всі зазначені види здоров'я є взаємозв'язаними й взаємозалежними. Наприклад, наявність проблем або кризових явищ у духовному чи моральному здоров'ї автоматично негативно позначається на соціальному здоров'ї. Своєю чергою, погіршення фізичного здоров'я людини обов'язково вплине на стан її психічного тощо.

Похідним поняттям від «здоров'я» є поняття «здоров'єзбереження». Акцентуємо на тому, що термін «здоров'єзбереження», а також синонімічні словосполучення «збереження здоров'я», «охорона здоров'я», «зміцнення здоров'я» часто використовуються в сучасних наукових працях. Разом з тим сам термін «здоров'єзбереження» на сьогодні не має однозначного визначення.

Науковці наголошують на багатоаспектності тлумачення поняття «здоров'єзбереження». Це поняття тлумачиться як:

- ціннісна ідея, що відображає потребу вирішення актуальної суспільної проблеми – збереження здоров'я населення;
- спосіб вирішення проблеми збереження здоров'я населення в суспільній сфері на основі здоров'єзберезувального підходу;
- цілеспрямований, науково обґрунтований, добровільний процес збереження, зміцнення, покращення здоров'я людей за активної відповідальної участі кожного учасника процесу [ ].

Найбільш поширені підходи до визначення сутності терміну здоров'єзбереження представлено в таблиці 1.1.

Здоров'єзбереження у закладі вищої освіти В. Биков називає підґрунтям підготовки майбутнього фахівця, що сприяє формуванню в нього знань для усвідомлення значущості здорового способу життя й наступного впровадження цього способу життя у повсякденну практику. Науковець вважає здоров'єзбереження однією з найбільш важливих характеристик життєдіяльності людини, що знаходить відображення у

комплексі знань, умінь, навичок, необхідних для реалізації здоров'язбережувальної діяльності [10].

Таблиця 1.1

Наукові підходи до визначення сутності здоров'язбереження особистості

Визначення поняття	Автор визначення
Результат впливу освітнього процесу на збереження здоров'я його суб'єктів	М.Варданян, О. Іонова
Процес створення умов, що дозволяють не втратити, не порушити, не дати зникнути фізичному й психічному благополуччю.	М.Волчек
Процес збереження й зміцнення здоров'я, спрямований на перетворення інтелектуальної та емоційної сфер особистості, підвищення ціннісного ставлення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих на основі усвідомлення особистої відповідальності.	О.Глебова
Розв'язання освітніх завдань з урахуванням стану здоров'я учасників освітнього процесу та з метою його збереження й, за можливості, зміцнення	Г.Серіков
Єдність педагогічних заходів, спрямованих на поліпшення (не погіршення) здоров'я учнів й зростання якості їхньої освіченості.	С.Серіков
Реалізація методів і засобів навчання відповідно до фізіолого-психологічних принципів збереження здоров'я.	Н.Суворова

О. Васильєва та Ф. Філатов розглядають здоров'язбереження у системі цілісного освітнього процесу закладу вищої освіти, що реалізується на основі комплексу принципів (міждисциплінарності, цілісності, значущості, фокусуванні на соціокультурному аспекті

життєдіяльності людини тощо) [6, с. 67]. Вітчизняні науковці наголошують на необхідності формування в майбутнього фахівця культури здоров'язбереження як його світоглядної орієнтації; акцентують увагу на тому, що формування такої культури характеризується певними закономірностями, на основі відповідних принципів, що відображають цілісність цього процесу [6].

Для нашого дослідження важливими є висновки Ю. Палічука, який визначає здоров'язбереження як процес збереження і зміцнення здоров'я, спрямований на перетворення інтелектуальної та емоційної сфер особистості здобувача освіти, підвищення його ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей на основі усвідомлення особистої відповідальності за власну поведінку й діяльність, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я. Науковець вважає здоров'язбереження педагогічним феноменом, поліфункціональною соціально-освітньою системою ціннісних, просвітницьких, мотиваційно-спонукальних, інструментальних чинників, що об'єднано на основі гуманістичних засад впливають на особистість здобувача освіти. Основними складовими здоров'язбереження в освітньому просторі вишу дослідник називає аксіологічну, гносеологічну, діяльнісну і вольову [59, с. 9-12].

Здоров'язбереження є важливим аспектом професійної діяльності фахівця будь-якої спеціальності, виступає як цінність, система, власне діяльність і результат водночас. З огляду на зазначене, дослідник В. Красилов називає здоров'язбережувальний підхід методологічним принципом організації освітнього процесу. Цей підхід визначає зміст, організаційні форми і методи, прийоми, а також способи здоров'язбереження майбутнього фахівця. Сутність здоров'язбережувального підходу полягає в тому, що він є студентоцентрованим, тобто в центрі освітнього процесу знаходиться здобувач освіти, а також міжособистісна взаємодія «здобувач – викладач» відбувається на засадах суб'єкт-суб'єктних

стосунків, де всі учасники освітнього процесу пов'язані спільним пошуком вирішення різних проблем здоров'язбереження кожного з цих учасників [21, с. 24].

Здоров'язбережувальна діяльність викладача закладу вищої освіти невіддільна від професійної діяльності, оскільки її оптимальним результатом є не тільки якісна професійна підготовка, але й зміну ставлення фахівця до свого здоров'я. Ось чому слід приділяти увагу психологічним установкам людини і сприяти позитивному вибору на користь здоров'я. Для цього важливо працювати в таких аспектах:

- «я можу» (фізичне здоров'я);
- «я хочу» (психічне здоров'я);
- «я повинен, -а» (моральне здоров'я) [23, с. 12].

Н. Белікова вважає здоров'язбережувальну діяльність людини специфічною формою людської активності, що пов'язана із формуванням здорового способу життя і забезпеченням повного біосоціального функціонування індивіда, фізичної, інтелектуальної працездатності, адаптації до природних впливів мінливого зовнішнього середовища. Здоров'язбережувальну діяльність дослідниця розглядає як складову професійної діяльності як здобувачів освіти, так і викладачів у вирішенні державних завдань щодо відновлення, зміцнення і збереження здоров'я, з врахуванням економічних, соціальних, медичних, педагогічних, психологічних аспектів проблеми [3, с. 22].

Планування системи здоров'язбереження у закладі освіти вимагає рішення цілого комплексу завдань, а саме:

- пошуку ефективних сучасних наукових підходів до моделювання педагогічної та оздоровчої діяльності;
- вибудовування результативної стратегії управління здоров'язбережувальною діяльністю в закладі освіти;
- визначення педагогічних умов, що забезпечують максимальну ефективність досліджуваної діяльності [40].

Як стверджують сучасні вітчизняні науковці, розв'язання проблеми забезпечення збереження й формування здоров'я здобувача освіти лежить у площині побудови освітнього процесу відповідно цілей і принципів гуманістичної освіти. У педагогічному аспекті здоров'язбереження визначається як процес навчання й виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю здобувачів освіти, створює безпечні й комфортні умови перебування студентів у закладі освіти, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію кожного здобувача, запобігання стресів, перевантаження, втомі і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я здобувачів освіти.

Основними напрямками роботи адміністрації та педагогічного колективу вищої школи із здоров'язбереження здобувачів освіти є:

- забезпечення організаційно-педагогічних умов, що сприяють корекції порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу заходів без відриву від освітнього процесу;
- упровадження різноманітних форм організації освітнього процесу з урахуванням їх психологічного та фізіологічного впливу на здобувачів освіти;
- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації освітнього процесу;
- нормування навчального навантаження та профілактику перевтоми здобувачів освіти;
- психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку здобувачів освіти;
- розробку та реалізацію навчальних програм із формування в здобувачів освіти навичок ведення здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок;
- організація діяльності служби психологічної допомоги закладу освіти, що надає допомогу викладачам та здобувачам освіти у подоланні

стресів, стану тривоги тощо;

- сприяння гуманному ставленню до кожного здобувача освіти;
- формування доброзичливих взаємовідносин у педагогічному та студентському колективах;
- організація заходів, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я викладачів та здобувачів освіти, створення умов для їх гармонійного розвитку [69].

Отже, здоров'язбережувальну діяльність у закладі вищої освіти слід розуміти як специфічну активність учасників освітнього процесу, спрямовану на забезпечення сприятливого середовища і розвитку повного здоров'я індивідів, як способу запобігання певним соціальним дисфункціям та виключенню, сприяння індивідуальному і суспільному розвитку [22]. Здоров'язбережувальну діяльність викладача закладу вищої освіти слід розуміти як цілеспрямовану науково обґрунтовану та взаємоузгоджену систему дій педагога й здобувача освіти у сприянні розвитку цілісної особистості як досягнення повного здоров'я здобувачем освіти для покращення його добробуту та якості життя, профілактики порушень соціального функціонування.

1.2. Здоров'язбережувальні освітні технології як предмет наукового аналізу

Визначальну роль у процесі нормального росту й розвитку людини, її соціальної та психологічної адаптації, здобуття навичок здоров'язбереження відіграє середовище, у якому вона живе та функціонує. На жаль заклад освіти створює різноманітні чинники підвищення ризику порушення стану здоров'я, що прямо або опосередковано погіршують його. Досягнення позитивного результату у вирішенні проблеми здоров'язбереження здобувачів освіти неможливе без застосування у закладі вищої освіти здоров'язбережувальних технологій.

Під технологією розуміють системний метод створення та

застосування знань з урахуванням технологічних і людських ресурсів та їхнього взаємовпливу, що має на меті оптимізувати форми освіти [9]. Проектування будь-якої технології здійснюється виходячи з конкретних умов і орієнтуючись на заданий результат. Тому у вирішенні проблеми здоров'язбереження здобувачів вищої освіти найважливішим елементом роботи адміністрації та педагогічного колективу закладу вищої освіти є упровадження відповідних технологій.

Поняття «здоров'язбережувальні технології» є широким та об'єднує в собі всі напрями діяльності закладу освіти щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти. На думку В. Єфімової, здоров'язбережувальні технології є частиною педагогічної науки з особливими функціями, що передбачають:

- вивчення й розроблення цілей, змісту й методів навчання здорового способу життя;
- вирішення питань здоров'язбереження у системі освіти;
- вибір способу організації, розроблення модель освітнього процесу, що гарантує збереження здоров'я всіх його суб'єктів;
- розроблення інструментарію освітнього процесу, як системи вказівок, що мають забезпечити ефективність та результативність навчання разом із збереженням здоров'я здобувачів освіти» [13, с. 3].

У науковій літературі виокремлено типи і види технологій, представлені в таблиці 1.2

Таблиця 1.2

Класифікація здоров'язбережувальних технологій

Вид технології	Сутність, форми реалізації технології
<i>Здоров'язбережувальні технології в широкому розумінні</i>	
Здоров'язбережувальні	Профілактичні щеплення, забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація здорового харчування.

Продовження табл. 1.2

Оздоровчі	Фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартовування, гімнастика, масаж, фітотерапія, артотерапія.
Технології навчання здоров'ю	Включення відповідних тем чи окремих питань з проблем здоров'язбереження до змісту навчальних дисциплін загального циклу.
Виховання культури здоров'я	Факультативні заняття, позааудиторні заходи, фестивалі, конкурси, змагання тощо.
<i>Вузькоспеціалізовані здоров'язбережувальні технології</i>	
Медичні	Технології профілактики захворювань, корекції і реабілітації соматичного здоров'я, санітарно-гігієнічної діяльності.
Освітні	Сприяють збереженню здоров'я в процесі навчання і виховання.
Соціальні	Технології організації здорового способу життя, профілактики і корекції девіантної поведінки
Психологічні	Технології профілактики і психокорекції психічних відхилень особистісного та інтелектуального розвитку
<i>Комплексні здоров'язбережувальні технології</i>	
Технології комплексної профілактики захворювань, корекції та реабілітації здоров'я	Фізкультурно-оздоровчі та валеологічні.
Педагогічні технології	Сприяють збереженню і зміцненню здоров'я; технології, що формують здоровий спосіб життя

Існує й інша класифікація здоров'язбережувальних технологій, авторами якої є М. Гончаренко та С. Лупаренко [27]. Науковці виділяють

такі типи здоров'язбережувальних технологій:

- медико-гігієнічні (дотримання санітарно-гігієнічних норм, надання повноцінної медичної допомоги суб'єктам освітнього процесу тощо);
- фізкультурно-оздоровчі технології (загартовування, розвиток у здобувачів освіти сили, швидкості, гнучкості, витривалості);
- екологічні здоров'язбережувальні (підвищення рівня духовно-етичного здоров'я здобувачів освіти, розвиток їхньої екологічної свідомості та прагнення до збереження навколишнього середовища);
- забезпечення безпеки життєдіяльності (дотримання правил пожежної безпеки, охорони праці, цивільної оборони тощо);
- лікарсько-оздоровчі (реалізація принципів лікувальної педагогіки та лікувальної фізкультури);
- соціально-адаптувальні й особистісно-розвивальні (упровадження в освітній процес програм соціальної та сімейної педагогіки, соціально-психологічних тренінгів для педагогів та здобувачів освіти);
- здоров'язбережувальні освітні технології (застосування психолого-педагогічних методів і прийомів, спрямованих на здоров'язбереження здобувачів освіти і підвищення ефективності освітнього процесу) [27, с. 32-33].

У межах нашого дослідження ключовим є поняття «освітні здоров'язбережувальні технології». В. Кучма й М. Степанова вважають, що такі технології засновані на вікових особливостях пізнавальної діяльності здобувачів освіти; навчанні на оптимальному рівні складності; варіативності методів і форм навчання; оптимальному поєднанні рухових і статичних навантажень; створенні емоційно сприятливої атмосфери; формуванні позитивної мотивації до навчання («педагогіка успіху»); на культивуванні в здобувачів освіти знань про здоров'я [54, с. 23].

Досліджуючи проблему запровадження здоров'язбережувальних

технологій в освітній процес, Н. Бишавець наголошує на тому, що такі технології ґрунтуються на принципах здоров'язбережувальної педагогіки, ключовою рисою якої є пріоритет здоров'я з-поміж інших напрямів освітньої (навчальної та виховної) роботи [13].

Ю. Палічуком запропоновано більш розлоге трактування поняття «здоров'язбережувальні технології»: науковець розглядає його як синонім до процесу формування здорового способу життя здобувачів освіти, культури здоров'я, здійснення валеологічної освіти, а також як комплекс медичних або гігієнічних засобів, синонім поняття «фізкультурно-оздоровчі технології» [59].

І. Єрохіна потрактовує поняття «здоров'язбережувальні технології» в освіті як сукупність форм, засобів і методів, спрямованих на досягнення оптимальних результатів у підтриманні фізичного, психічного, соціального благополуччя людини в формуванні здорового способу життя [34, с. 165].

За висновками дослідників О. Ващенко і С. Свириденко, поняття «здоров'язбережувальні освітні технології» об'єднує в собі всі сфери діяльності закладу освіти щодо формування, збереження та поліпшення здоров'я здобувачів освіти. Зазначені висновки підтверджуються результатами досліджень Л. Рибалко, О. Пермякова, Т. Синиці, А. Остапова, Т. Йопи. Як зазначають наковці, метою всіх здоров'язбережувальних педагогічних технологій є формування у здобувачів освіти знань, умінь, навичок здорового способу життя, озброєння вміннями використовувати одержані знання в повсякденному житті, тобто – формування здоров'язбережувальної компетентності [66].

На основі узагальнення наукової думки з проблем організації здоров'язбережувальної діяльності у закладах освіти О. Тур виокремила такі головні підходи до тлумачення поняття «здоров'язбережувальні освітні технології»:

– індикатор якості освітніх технологій;

– оптимальне поєднання традиційних освітніх технологій з принципами, методами і прийомами, спрямованими на збереження й підтримку здоров'я здобувачів освіти;

– навчання здоров'ю, здоровому способу життя, формування картини світу здорової нації;

– оздоровчо-фізкультурні й лікувально-профілактичні заходи;

– сприятливе для здоров'я освітнє середовище;

– навчання та виховання з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей здобувачів освіти [71].

Здоров'язбережувальні педагогічні технології зазвичай поділяють на три основні види:

– організаційно-педагогічні;

– психолого-педагогічні;

– навчально-виховні.

Зміст цих технологій представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Класифікація доров'язбережувальних педагогічних технологій

Вид технологій	Зміст технологій
Організаційно-педагогічні	Визначають структуру освітнього процесу, що сприяє запобіганню станів психологічного вигорання, перевтомлення, гіподинамії тощо
Психолого-педагогічні	Використовуються в межах диференційованого та індивідуального підходів, пов'язані з безпосередньою діяльністю вчителя, його впливом на здобувачів освіти (психолого-педагогічний супровід усіх елементів освітнього процесу).
Навчально-виховні	Спрямовуються на реалізацію програм формування у здобувачів освіти культури

Продовження табл. 1.3

	здоров'я, формування навичок здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок, захворювань, здійснення просвітницької роботи тощо; вони складають комплекс методів та прийомів, що використовуються педагогом у межах його безпосередньої роботи на заняттях.
--	---

Науковці вважають, що під поняттям «здоров'язберезувальні освітні технології» слід розуміти всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю здобувачів освіти, створюючи безпечні умови для перебування, навчання та праці в закладі освіти, а саме:

- сприятливі умови навчання (відсутність стресових ситуацій, адекватність організаційних та педагогічних вимог, відповідна методика навчання, стиль спілкування викладачів зі здобувачами освіти);
- оптимальна організація освітнього процесу;
- розроблення й упровадження індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів;
- розвиток позитивного ставлення здобувачів освіти до здорового способу життя [23, с. 4].

Здоров'язберезувальні технології у закладах вищої освіти реалізують такі функції:

- формувальну, що здійснюється на основі біологічних і соціальних закономірностей становлення особистості, спадкових якостей, що обумовлюють індивідуальні фізичні та психічні властивості;
- інформативно-комунікативну, що забезпечує трансляцію досвіду організації здорового способу життя, спадкоємність традицій, ціннісних орієнтацій, що забезпечують формування дбайливого ставлення до

власного здоров'я і життя;

- діагностичну, що спрямована на здійснення моніторингу розвитку здобувачів освіти на основі прогностичного контролю, порівняння зусиль і дій педагога відповідно їхніх вроджених можливостей;

- адаптивну, що передбачає формування у здобувачів освіти спрямованості на дотримання здорового способу життя, оптимізацію стану власного організму й підвищення стійкості до стресогенних чинників природного й соціального середовища;

- рефлексивну, що полягає в переосмисленні попереднього особистісного досвіду щодо збереження здоров'я;

- інтеграційну, що об'єднує освітні стандарти у сфері фізичного виховання, різні наукові концепції та освітні системи, народний досвід щодо збереження здоров'я підростаючого покоління [66].

Отже сутність здоров'язбережувальних технологій в освіті полягає в комплексній характеристиці організаційних та психолого-педагогічних умов виховання й навчання, що дозволяють зберігати наявний стан і нарощувати вищий рівень здоров'я здобувачів освіти, формувати та розвивати навички здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку здобувачів освіти, прогнозувати можливі зміни здоров'я та здійснювати необхідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішної освітньої діяльності, поліпшення якості життя суб'єктів освітнього процесу [35].

Упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти передбачає виконання таких завдань:

- 1) забезпечення гармонійного поєднання загальнокультурного та професійного становлення майбутнього фахівця, підготовленого до здійснення здоров'язбережувальної діяльності в повсякденному житті на у сфері обраної професії;

- 2) формування у майбутніх фахівців сучасних уявлень про можливі

шляхи вирішення проблеми здоров'язбереження, формування в них здатності до здійснення інноваційної діяльності щодо збереження та зміцнення здоров'я;

3) розвиток толерантної, асертивної, гуманної, творчої, відповідальної й ініціативної особистості, яка поєднує в собі прагнення до духовного, психічного, фізичного та культурного саморозвитку, має сформоване свідоме ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих;

4) підготувати майбутніх фахівців до нових соціально економічних умов на ринку праці, забезпечити становлення конкурентоспроможної та професійно мобільної особистості, здатної до перекваліфікації, самостійного пошуку шляхів власного життєвого розвитку, соціального ствердження і професійного зростання [54].

Ключовими критеріями, відповідно яких педагогічну технологію можна вважати здоров'язбережувальною, є такі:

- забезпечення мотивації до навчання;
- організація освітнього процесу згідно вікових закономірностей психофізіологічного розвитку здобувачів освіти;
- недопущення перевантаження та стомлення;
- врахування, окрім інших, соціальних аспектів здоров'я, індивідуалізація навчання та виховання;
- врахування вікових, психофізіологічних та психічних особливостей, індивідуальних потреб та інтересів здобувачів освіти;
- використання інноваційних форм і методів навчання, орієнтованих на збереження здоров'я здобувачів освіти;
- створення гігієнічно та емоційно сприятливого середовища у закладі освіти;
- формування в учнів навичок та поведінки, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я [35, с. 59-60].

Таким чином термін «здоров'язбережувальна» можна віднести до будь-якої педагогічної технології, якщо у процесі її реалізації створюються необхідні умови для збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Це означає, що будь-яка педагогічна технологія має бути здоров'язбережувальною, оскільки передбачає створення відповідних умов навчання здобувача освіти, раціональну організацію освітнього процесу, забезпечення гармонійного розвитку природних здібностей особистості.

1.3. Наукові підходи до упровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій у закладі вищої освіти

Упровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій у закладах вищої освіти ґрунтується на системному підході, що передбачає участь у ній усіх суб'єктів освітнього процесу [15, с. 42]. Зазначена обставина перетворює заклад освіти у сукупності всіх учасників освітнього процесу – від адміністрації до здобувачів освіти – в осередок здоров'язбережувальної діяльності, що базується на певних принципах та наукових

Аналізуючи здоров'язбережувальний потенціал закладу вищої освіти, вітчизняні науковці виокремлюють кілька ключових моментів, що роблять університет значущим у сприянні здоров'ю усіх учасників освітнього процесу:

- заклад вищої освіти є ядром, яке поєднує в собі навчання та дослідження;
- заклад вищої освіти є осередком творчості та інновацій, що передбачає поєднання у межах інноваційної діяльності процесів організації, реалізації, моніторингу ефективності освітніх технологій, корегування перебігу їх упровадження, управління інноваційним освітнім процесом у цілому;
- заклад вищої освіти пропонує комплексний вплив на соціальні та

економічні чинники, пов'язані з індивідуальними особливостями, умовами життя і навчання, якістю й доступністю різних видів освітніх послуг;

– заклад вищої освіти є ресурсом та партнером місцевих громад, національних та міжнародних організацій, глобальних спільнот [19].

Усі ці складові надають можливість закладу вищої освіти впливати на здоров'я та благополуччя, сприяти знанням і розширення можливостей усіх його учасників освітнього процесу та спільнот (студентської та викладацької) [28].

Узагальнення актуальної наукової літератури дозволяє виокремити такі наукові підходи до процесу упровадження здоров'язбережувальних технологій:

– системний, що передбачає розроблення й упровадження індикаторів якості освітніх технологій, які використовуються;

– діяльнісний, який вимагає оптимального поєднання традиційних технологій навчання з принципами, методами і прийомами, спрямованими на збереження й підтримку здоров'я усіх учасників освітнього процесу;

– компетентнісний, що передбачає формування такого змісту освітніх технологій, який сприяє розвитку здоров'язбережувальної компетентності, навчання основ здоров'я, здорового способу життя, формування картини світу здорової особистості;

– інтегрований, який орієнтує на створення навчально-методичного комплексу оздоровчо-фізкультурних і лікувально-профілактичних заходів;

– середовищний, що забезпечує створення сприятливого для здоров'я освітнього середовища;

– особистісно-зорієнтований, що передбачає забезпечення навчання і виховання з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей здобувачів освіти [39, с.18].

Кожний заклад вищої освіти формує середовище, в якому здобувачі освіти не тільки отримують фахову підготовку, але й розвиваються

особистісно і соціально. Цей розвиток має соціально-значущі наслідки не тільки у процесі їх навчання, але й упродовж усього життя, окрім того він (розвиток) визначає цінності та пріоритети здобувачів освіти як фахівців та членів суспільства. Здоров'язбережувальна діяльність у закладі освіти має сприяти здоровому особистісному та соціальному розвитку, що дозволяє здобувачам освіти відкривати і досліджувати їхній потенціал, сприяючи у прийнятті здорових рішень [44].

З огляду на зазначене особливої значущості набувають компоненти здоров'язбережувальних технологій, завдяки яким ці технології стають вагомим чинником гармонійного розвитку особистості майбутнього фахівця. Такими компонентами є:

- аксіологічний, що реалізується через усвідомленні здобувачами освіти вищої цінності власного здоров'я ;
- гносеологічний (пізнавальний), пов'язаний із набуттям необхідних для процесу здоров'язбереження знань й умінь, пізнанням своїх особливостей, недоліків та переваг, можливостей, потенційних здібностей, здатностей;
- здоров'язбережувальний, що містить у собі систему цінностей і настанов, які формують систему гігієнічних навичок і вмінь;
- емоційно-вольовий, який реалізується через прояв психологічних (емоційних і вольових) механізмів, завдяки яким закріплюється бажання вести здоровий спосіб життя;
- екологічний, що базується на розумінні людини як складної біо-соціальної істоти, що існує в природному середовищі, яке забезпечує її необхідними біологічними, економічними, виробничими ресурсами;
- фізкультурно-оздоровчий, що передбачає оволодіння способами діяльності, спрямованими на підвищення рухової активності здобувачів освіти, попередження гіподинамії тощо [51].

Таким чином, упровадження здоров'язберігаючих технологій пов'язується з двома важливими аспектами організації освітнього

процесу в цілому – психологічному та педагогічному. Психологічний передбачає створення позитивної атмосфери освітнього закладу, що сприяє гармонійному психоемоційному розвитку учасників освітнього процесу. Педагогічний спрямовується на оптимізацію процесу формування здоров'язбережувальної компетентності учасників освітнього процесу через забезпечення позитивного спрямування освітнього середовища, створення системи навчально-методичного забезпечення здоров'язбережувальної діяльності в закладі освіти, налагодження:

- системності (об'єднання освітніх заходів, що проводяться в закладі освіти, в єдину логічно обґрунтовану систему);

- професійної компетентності (наявність готовності викладачів до здоров'язбережувальної діяльності, наявність знань про розвиток потенціалу здоров'я і здорового способу життя та їх застосування у професійній діяльності);

- гуманізації професійних відносин (уважне ставлення до особистих почуттів та емоцій кожного учасника освітнього процесу, створення здорового психологічного мікроклімату на рівні академічної групи, кафедри, факультету, закладу вищої освіти в цілому);

- індивідуалізації (створення максимальних можливостей для індивідуалізації освітнього процесу, розроблення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного здобувача освіти, формування адекватного сприйняття здобувачем самого себе, своїх можливостей, прагнень, бажань);

- бінарності взаємодії (забезпечення активності всіх учасників освітнього процесу у здоров'язбережувальній діяльності, у процесі самопізнання й самовдосконалення);

- гарантії безпеки усім учасникам освітнього процесу (практична реалізація постулату «не нашкодити ні дією, ні бездіяльністю»);

- єдності вимог (забезпечення тісної співпраці адміністрації та

допоміжного персоналу, педагогів та здобувачів освіти на всіх рівнях взаємодії у процесі формування, збереження та зміцненні здоров'я);

– алгоритмізації дій у межах здоров'язбережувальної діяльності (оцінювання рівня ставлення до здоров'я, аналіз чинників, що потребують коригування, розроблення дій щодо покращення ситуації, здійснення необхідних заходів, оцінювання їх результативності тощо);

– моніторингу рівня сформованості компетентності здоров'язбережувальної компетентності в кожного учасника освітнього процесу [21; 33; 50].

Зазначені вище принципи є основою для створення освітнього середовища, в межах якого реалізуються здоров'язбережувальні технології. Однак науковці окремо виділяють принципи здоров'язбережувальних технологій, які називаються специфічними. Такі принципи представлено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Принципи здоров'язбережувальних освітніх технологій

Назва принципу	Сутність принципу
Принцип єдності зв'язку елементів системи здоров'язбережувальної технології	Основні складові здоров'язбережувальної технології взаємозв'язані і взаємозалежні: зміна однієї з них неодмінно вимагає зміни інших.
Принцип функціональної повноти і функціонального взаємозв'язку змісту технології	Повна реалізація відповідних технологій можлива за умови охоплення одночасно усіх складових і компонентів освітньої системи.
Принцип відкритості функціональних і методичних дій	Усе, що робиться в процесі впровадження здоров'язбережувальних технологій, має бути зрозумілим, логічно обґрунтованим й інформаційно відкритим

Продовження табл. 1.4

	для всіх суб'єктів освітнього процесу.
Принцип об'єктивної оцінки кінцевого результату	Тільки при виконанні цієї вимоги можливий продуктивний контроль і корекція, пошук способів управління.
Принцип спадкоємності й завершеності	Полягає в узгодженості не лише змісту, але й технологічної моделі, форм освітньої діяльності на різних ступенях освіти, як в макро-, так і в мікроструктурі.
Принцип варіативності засобів, методів і організаційних форм впровадження здоров'язбережувальних технологій	Широкий спектр і різноманітність засобів, методів, організаційних форм.
Принцип оптимізації	Припускає у кожному конкретному випадку вибір найкращого варіанту плану дій

У закладі вищої освіти реалізацію здоров'язбережувальних технологій спрямовано на розвиток та вдосконалення складових здоров'я здобувачів освіти, на формування культури здоров'я на основі поглиблених знань, на прийняття цінностей здорового способу життя і практичну реалізацію набутих відповідних компетентностей [26; 43].

Висновки до розділу 1

Здоров'язбереження у закладі вищої освіти являє собою процес навчання й виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю здобувачів освіти, створює безпечні й комфортні умови навчання, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію, сприяє запобіганню стресів, перевантаження, втоми, тобто сприяє збереженню й зміцненню здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

На основі аналізу актуальних наукових джерел зроблено висновок щодо багатоаспектності розгляду поняття «здоров'язберезувальні технології». Це поняття визначається вітчизняними науковцями як: сприятливі умови навчання у закладах вищої освіти (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик викладання, що використовуються педагогами); оптимальну організацію освітнього процесу відповідно індивідуальних особливостей здобувачів освіти та гігієнічних вимог до організації освітнього процесу; необхідний достатній та раціонально організований руховий режим учасників освітнього процесу.

Здоров'язберігаючі освітні технології являють собою сукупність засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управління освітнім процесом, спрямовану на забезпечення здоров'язбереження здобувачів освіти. Основними групами здоров'язберігаючих освітніх технологій є технології організації освітнього процесу, технології організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, технології виховної роботи, предметні технології тощо.

Визначено загальні та специфічні принципи упровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес закладу вищої освіти.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

2.1. Сучасний стан упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти

Здоров'язбережувальна діяльність у закладі освіти є органічною складовою освітнього процесу в цілому, триває впродовж усього періоду навчання здобувачів освіти й має продовження і після здобуття відповідної кваліфікації; цей процес передбачає поступове нагромадження знань, умінь, навичок, досвіду творчої особистості.

Аналіз сучасного стану упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти дасть можливість визначити сильні та слабкі сторони, можливості та шляхи вирішення досліджуваної проблеми. З цією метою було проаналізовано зміст освітніх програм освітніх ступенів «Бакалавр», за якими здійснюється підготовка фахівців на психолого-педагогічному факультеті Маріупольського державного університету (012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта», 014 «Середня освіта. Фізична культура», 053 «Практична психологія», 231 «Соціальна робота»). Зокрема, аналізу підлягав перелік фахових компетентностей та навчальних дисциплін, що пропонувалися для вивчення здобувачам.

У межах здійснення аналізу переліку компетентностей за певною освітньою програмою, ми звертали увагу на наявність серед них тих, що безпосередньо пов'язані зі здатністю здобувачів освіти вирішувати завдання, пов'язані із здоров'ям, зокрема його збереженням, зміцненням, формуванням, пропагандою здорового способу життя, попередженням шкідливих звичок чи професійного вигорання. Результати такого аналізу представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Результати аналізу освітніх програм у контексті формування
здатності здобувачів освіти до здоров'язбереження**

Компетентності, що відображають здатність до здоров'язбереження	Відповідні результати навчання
<i>ОП «Дошкільна освіта»</i>	
<p>Здатність до забезпечення безпеки життєдіяльності власної та інших учасників освітнього процесу.</p> <p>Здатність до формування в дітей раннього та дошкільного віку навичок і безпечної поведінки й діяльності в побуті, природі й довкіллі.</p> <p>Здатність до формування в дітей раннього та дошкільного віку навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я (валеологічної культури)</p>	Відсутні
<i>ОІЗ «Початкова освіта»</i>	
<p>Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміти застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя.</p> <p>Здатність до усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини; здатність сприяти творчому становленню молодших школярів та їхній індивідуалізації.</p> <p>Здатність до відстеження власного фізичного,</p>	<p>Знання основних законодавчих документів у сфері охорони праці в галузі освіти, особливості організації охорони праці молодших школярів; вміти управляти їх діями щодо запобігання виникненню нещасних випадків.</p> <p>Вміння визначати соціально-психологічні</p>

Продовження табл. 2.1

<p>психічного (інтелектуального та емоційного) духовного (морального) та соціального здоров'я, намагання досягнення їх рівноваги шляхом оптимізації витрат робочого часу і енергії.</p>	<p>чинники розвитку й формування особистості молодшого школяра</p>
<p><i>014 «Середня освіта. Фізична культура»</i></p>	
<p>Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміння застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя.</p> <p>Здатність формувати в учнів предметні компетентності з фізичного виховання, медико-біологічних та психологічних основ і технологій розвитку рухових умінь і навичок та фізичних якостей, санітарно-гігієнічних основ діяльності у сфері фізичної культури.</p> <p>Здатність самостійно проводити заняття в шкільній секції спортивного напрямку, здійснювати профілактику травматизму.</p> <p>Здатність оцінювати фізичні здібності та функціональний стан учнів, адекватно вибирати засоби й методи рухової діяльності для корекції стану учнів із урахуванням особливостей учнів.</p> <p>Здатність до діяльності у сфері оздоровчо-фізкультурної роботи у навчальних закладах.</p>	<p>Вміння застосовувати на практиці основні положення фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії для розвитку рухових якостей, формування рухових умінь і навичок людей різних вікових груп, володіє засобами інтегрального (розумового, духовного і фізичного) розвитку людини.</p> <p>Володіння педагогічними, медико-біологічними, інформаційними технологіями для формування здорового способу життя, розвитку рухових умінь і навичок, фізичних якостей різних груп населення.</p>

Продовження табл. 2.1

<i>053 «Практична психологія»</i>	
Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	Вживати ефективні заходи щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.
<i>231 «Соціальна робота»</i>	
Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	Вміння приймати практичні рішення для покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки.

Як видно з таблиці, найбільш широкий перелік компетентностей, що належать до сфери здоров'язбереження, містить освітня програма «Середня освіта. Фізична культура». Такий широкий перелік виправданим, оскільки вчитель фізичної культури за своїми функціями зобов'язаний здійснювати в закладі освіти фізкультурно-оздоровчу та здоров'язбережувальну роботу. Дещо вузьким, але все ж суттєвим, є перелік таких компетентностей у змісті освітніх програм «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта», що так само пояснюється необхідністю їх

формування для якісної реалізації професійних функцій у закладах дошкільної та початкової освіти. За ОП «Практична психологія» та «Соціальна робота» тільки одна компетентність відображає здатність до здоров'язбереження.

Результати аналізу засвідчили, що освітні програми переважно містили перелік фахових компетентностей, передбачений стандартом вищої освіти відповідного рівня. Додаткові компетентності були передбачені переважно у програмах, які пропонували поєднання спеціальності та певної спеціалізації.

Об'єктом аналізу виступав також перелік освітніх компонентів (навчальних дисциплін) щодо наявності у їх змісті тем, спрямованих на формування здоров'язбережувальної компетентності. Увага зверталась на назви навчальних дисциплін, зокрема, на наявність у них будь-яких вказівок на зв'язок з аспектами фізичного, психічного, соціального чи духовного здоров'я, порушеннями психофізичного розвитку, попередженням професійного вигорання тощо. Перелік таких навчальних дисциплін є наступним:

- ОП «Дошкільна освіта» - «Основи дитячої психології», «Вікова фізіологія і валеологія», «Загальна психологія», «Загальна педагогіка», «Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти», «Теоретичні та практичні основи психогігієни», «Основи педагогіки оздоровлення з практикумом».

- ОП «Початкова освіта» - «Загальні основи педагогіки зі вступом до спеціальності», «Педагогіка з практикумом у початковій школі», «Основи психології», «Вікова й педагогічна психологія», «Методика викладання фізкультурної освітньої галузі», «Практика на пришкільних майданчиках та в дитячих оздоровчих таборах»,

- ОП «Середня освіта. Фізична культура» - «Основи психології», «Педагогіка», «Фізіологія та гігієна», «Характеристика сфери фізичного виховання», «Оздоровчий фітнес», «Рекреаційні ігри», «Теорія і методика

фізичного виховання», «Методика навчання основ здоров'я», «Психологія здоров'я та фізичного виховання», «Оздоровчий туризм та орієнтування», «Рекреаційно-оздоровча робота у навчальних закладах».

– ОП «Практична психологія» - «Вступ до спеціальності з адаптивним тренінгом», «Загальна психологія», «Педагогічна психологія», «Соціальна психологія», «Основи клінічної та патопсихології».

– ОП «Соціальна робота» - «Теорія і методи профілактики девіантної поведінки», «Психологічне консультування», «Соціально-педагогічна діяльність з особами з особливими освітніми потребами».

Найбільша кількість кредитів (67%), пов'язаних з тематикою здоров'язбереження, як показали результати проведеного дослідження, викладалась на освітній програмі «Середня освіта. Фізична культура». На освітніх програмах «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта» (13%). Це можна пояснити низькою пріоритетністю питань пов'язаних із здоров'язбереженням серед розробників освітніх програм, про що свідчить відсутність відповідних компетентностей в освітніх програмах та освітніх компонентів, які їх забезпечують.

Відзначаючи вирішальну роль практичної підготовки майбутніх фахівців, зазначимо, що кількість та обсяг практик у порівнянні з теоретичними курсами є різним, що позначається й на якості професійної підготовки.

Проведений аналіз дає можливість констатувати відсутність в аналізованих освітніх програмах чітко вираженого спрямування на формування у майбутніх фахівців орієнтації на здоров'язбережувальну діяльність, про що свідчать: брак у державних освітніх стандартах компетентностей, які б чітко фіксували вимогу щодо здатності здійснювати відповідну діяльність; незначна кількість та обсяг курсів, спрямованих на формування компетентності та готовності здобувачів до здоров'язберігаючої діяльності.

До проблемних аспектів можна віднести також і практично

відсутність в освітніх програмах курсів, спрямованих на опанування майбутніми фахівцями знань та навичок попередження професійного вигорання. Такі курси викладались лише на освітній програмі «Практична психологія».

Водночас результати досліджень свідчать про низькі рівні сформованості свідомого ставлення майбутніх фахівців до власного здоров'я і, відповідно, нездатність підтримувати його у гармонійному стані в процесі професійної та особистої життєдіяльності.

Огляд сучасного стану підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти свідчить про об'єктивну потребу упровадження в освітній процес здоров'язберезувальних технологій з метою формування у здобувачів освіти відповідної компетентності. Тобто професійна підготовка майбутніх фахівців повинна мати комплексний характер, що дасть можливість необхідні компетентності. Для цього необхідно:

- додавання у зміст освітніх програм підготовки фахівців відповідні навчальні дисципліни;
- наповнення змісту дисциплін, що вивчаються, темами, що стосуються питань здоров'язбереження;
- забезпечення інтеграції знань із різних дисциплін у змісті та структурі освітніх програм у межах формування компетентності збереження здоров'я у майбутніх фахівців;
- застосування форм і методів навчання, що сприяють особистісному розвитку;
- використання навчальних завдань дослідницького та творчого спрямування на семінарських, практичних завданнях;
- залучення здобувачів освіти до розроблення та реалізації просвітницьких і профілактичних програм і проєктів на тематику, пов'язану зі здоров'ям;
- організація освітнього процесу на засадах здоров'язбереження.

У межах освітнього процесу на аналізованих освітніх програмах

здоров'язберезувальні технології в основному реалізуються через просвітницько-педагогічну діяльність (наприклад, під час викладання навчальних дисциплін загального циклу «Безпека життєдіяльності», «Психологія життєдіяльності», бесіди, консультації з проблем здоров'я); фізкультурно-спортивні заходи (заняття фізичною культурою, спортивні гуртки, секції, лікувальна фізкультура); психологічний супровід (консультації психолога, тренінги); технології забезпечення безпеки життєдіяльності. Проте домінуючими є перші три, тоді як інші види збереження здоров'я фактично не представлені.

Здійснений аналіз сучасного стану упровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес закладу вищої освіти дав можливість окреслити шляхи вирішення зазначеної проблеми.

2.2. Організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язберезувальних технологій у закладах вищої освіти

Сутність впровадження здоров'язберезувальних технологій в закладах вищої освіти полягає у створенні організаційно-педагогічних умов для гармонійного розвитку особистості майбутнього фахівця, збереження здоров'я протягом періоду навчання у закладі освіти, формування здоров'язбережувальної компетентності.

У довідковій літературі поняття «умова» має декілька визначень. Зокрема, в тлумачному словнику це поняття визначається як:

- взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь;
- вимога, пропозиції, які висуваються однією із сторін, що домовляються про що-небудь;
- необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь;
- обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь», і як «правила, які існують або встановлені в

тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь;

– сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь» [27, с. 141–142].

У філософському словнику «умова» розглядається як філософська категорія, що виражає відношення предмета до об'єктів, без яких він існувати не може, а також як обставина, від якої щось залежить [61, с. 327].

Похідним від поняття «умова» є термін «педагогічна умова». Це поняття також не має однозначного визначення. У наукових джерелах поняття «педагогічні умови» розглядається у філософському, дидактичному виховному аспектах. Загальною рисою усіх визначень цього поняття є спрямованість умов на вдосконалення взаємодії учасників освітнього процесу в межах вирішення конкретних освітніх завдань [54, с. 327].

Різновидом педагогічних умов є організаційно-педагогічні умови. Ці умови залежать від особливостей організації освітнього процесу та відображають функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах; тобто вони охоплюють усі рівні й сфери взаємодії між викладачами, здобувачами освіти та іншими суб'єктами освітнього процесу, виконують інтегральну функцію [44].

Отже, організаційно-педагогічні умови визначаються як сукупність чинників, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ освітнього процесу для досягнення поставленої мети.

Ефективність упровадження здоров'язберезувальних технологій у закладі вищої освіти може підвищитися за певних організаційно-педагогічних умов. Детальний аналіз теоретичних джерел з проблеми упровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес освітніх закладів різни рівнів дав підстави для визначення організаційно-

педагогічних умов упровадження здоров'язберезувальних технологій у закладі вищої освіти.

Першою організаційно-педагогічною умовою є формування внутрішньої мотивації викладачів та здобувачів освіти на здоров'язбереження шляхом створення сприятливого освітнього середовища у закладі освіти. Характерними ознаками цієї організаційно-педагогічної умови є такі:

– урахування у межах викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» особистісного потенціалу, інтересів та вподобань здобувачів освіти, що обумовлює відмову від жорсткої регламентації занять, забезпечує індивідуальну траєкторію щодо участі здобувачів освіти у спортивній діяльності в рамках занять окремими цікавими для них видами спорту, виконанні комплексів вправ для забезпечення оптимального перебігу освітнього процесу;

– формування у здобувачів освіти ставлення до особистого здоров'язбереження як пріоритетної мети у перспективі майбутньої професійної діяльності, формування ціннісного ставлення до власного здоров'я з урахуванням вимог до стану здоров'я та фізичної підготовленості, обумовлених обраною професією, турбота про здоров'я як необхідний чинник особистісного благополуччя;

– оновлення та покращення матеріально-технічної бази закладу освіти для занять з фізичного виховання та спорту відповідно сучасних світових тенденцій та напрямів, забезпечення максимально ефективного використання вже існуючих у закладі вищої освіти засобів фізичного виховання;

– здійснення у закладі освіти агітаційно-роз'яснювальної та інформаційної діяльності щодо особистого здоров'язбереження, що передбачає активний обмін новою інформацією та сучасними розробками з проблем здоров'я; випуск і демонстрація агітаційних роликів кліпів щодо напрямів фізкультурно-оздоровчої роботи, що здійснюється в

університеті, та способів здоров'язбереження здобувачів освіти;

– стимулювання найбільш активних здобувачів освіти та формування у них позитивної мотивації щодо дорів'язбереження (фінансування участі здобувачів освіти у Всеукраїнських та міжнародних конференціях, спортивних змаганнях різного рівня, нарахування цим здобувачам бонусних балів до заліку з дисципліни «Фізичне виховання» та додаткових балів до рейтингу) [25].

Другою організаційно-педагогічною умовою упровадження здоров'язберезувальних освітніх технологій є оптимальне планування структури та змісту занять з обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін, передбачених освітніми програмами з метою їх насичення здоров'язберезувальним контентом. Ознаками зазначеної організаційно-педагогічної умови є:

– гармонійне поєднання у процесі викладання традиційних та інноваційних методів навчання з перевагою активних методів;

– усвідомлення здобувачами освіти значущості теоретичних знань про здоров'я людини з майбутнім їх застосуванням у практичній діяльності (у зазначеному контексті йдеться про базові для знання про оптимальну для свого віку, статі та зросту масу тіла; показники частоти серцевих скорочень та артеріального тиску при різних функціональних станах; показники життєвої ємкості легень і способи її збільшення, перші ознаки втоми та перевтоми при фізичному та психологічному навантаженні; способи профілактики травматизму під час занять фізичною культурою та спортом; біоритми людини, дотримання санітарно-гігієнічних норм до, під час та після занять фізичною культурою та спортом, норми та правила здорового способу життя; прийоми самовідновлення після перевантажень, прийомами психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного стомлення; попередження можливих особистісних деформацій у своїй професії тощо);

– на заняттях з фізичного виховання у здобувачів освіти є можливість здійснювати інтеграцію знань з анатомії, гігієни, валеології безпосередньо в практичній фізкультурно-оздоровчій діяльності, що забезпечить формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх здобувачів освіти і сприятиме покращенню засвоєння, розвитку і передачі знань, що стосуються способів збереження та зміцнення здоров'я;

– розвиток загального круговиду й ерудиції здобувача освіти, формування та розвиток його здатності до творчої діяльності у галузі фізичної культури та спорту, знання основних засобів і методів оздоровлення (у зазначено контексті йдеться про знання, які стосуються таких методів оздоровлення, як: загартування (прийом повітряних, сонячних і водних процедур); раціональне, збалансоване та повноцінне харчування; знання методики самостійних занять фізичними вправами тощо) [32].

Зміст навчального контенту обов'язкових та вибіркового компонентів освітньої програми щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти має постійно змінюватись і оновлюватись в таких напрямках:

– осучаснення навчального матеріалу з проблем здоров'язбереження, урахування регіональних особливостей інтегративності загальних та професійних знань і пріоритетів;

– відбору змісту відповідно потреб ринку праці, безперервності професійної підготовки майбутніх фахівців, забезпечення їхньої готовності до професійної здоров'язбережувальних діяльності;

– підвищення мотивації до здоров'язбереження;

– забезпечення спрямованості змісту навчання на активізацію здобувачів освіти до самореалізації, прагнення, до самовираження і самоствердження, забезпечення пізнавального, творчого, інтелектуального розвитку особистості майбутнього фахівця;

– планування та реалізація таких видів діяльності здобувачів освіти,

що забезпечують формування у них критичного мислення, зокрема у питаннях збереження та зміцнення здоров'я;

– перерозподіл навчального матеріалу з метою забезпечення самоконтролю здобувачів освіти, а також самонавчання та розкриття професійно-діяльнісного спрямування особистості.

Вимога гармонійного поєднання у процесі викладання традиційних та інноваційних методів навчання потребує додаткового уточнення. У змісті п.1.1 нами висвітлено сутність здоров'язбережувальних технологій та зазначалося, що будь-яка освітня технологія, в межах якої забезпечується збереження здоров'я здобувачів освіти та викладачів, може вважатися здоров'язбережувальною. З огляду на зазначене, акцентуємо увагу на тих технологіях, які частіше а все використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти та мають риси здоров'язбереження. Такі технології представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Здоров'язбережувальні освітні технології

Назва технології	Сутність технології
Технології особистісно-орієнтованого навчання	Реалізуються з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку особистості здобувача освіти, спрямовані на реалізацію продуктивного й креативного рівнів сформованості універсальних пізнавальних дій.
Технології розвивального навчання	Будуються на основі активізації навчання, мотивації здобувачів освіти, включення внутрішніх механізмів особистісного розвитку, спрямовані на реалізацію креативного рівня сформованості універсальних пізнавальних дій, на цілісний гармонійний розвиток особистості
Технології проблемного	Забезпечують перехід від репродуктивного та

Продовження табл. 2.2

навчання	продуктивного засвоєння змісту освіти до дослідницького, за якого зростають показники творчого мислення і пізнавальної активності здобувачів освіти.
Технології розвитку критичного мислення	Забезпечують облік індивідуальних особливостей здобувачів освіти, дозволяють працювати зі значним інформаційним потоком у різних галузях знань із найменшими витратами часу.
Технології контекстного навчання	Наповнюють зміст освіти професійно-практичною складовою.
Технології імітаційного навчання	Забезпечують використання активних методів навчання з урізноманітненням ролей здобувачів освіти.
Технології модульного навчання	Передбачають організацію навчання «блоками» з обов'язковим контролем кожного модуля, що оптимізує час на засвоєння навчального матеріалу.
Технології тьюторингу коучингу	Передбачають навчання у здобувачів освіти у співпраці з викладачем, що максимально індивідуалізує процес пізнання.
Технології адаптивного навчання	Забезпечують організацію освітнього процесу з урахуванням індивідуальних та психофізіологічних особливостей, здібностей і нахилів здобувачів освіти; соціокультурних особливостей регіону; соціальних запитів населення; вимог держави; освітніх стандартів.

Третьою організаційно-педагогічною умовою є організація здоров'язбережувальної самостійної роботи здобувачів освіти. Ознаками цієї організаційно-педагогічної умови є:

- фізична досконалість, що визначається як життєздатність здобувача освіти в цілому, що визначає стан його загальної працездатності, активності в навчальній і побутовій діяльності та забезпечує професійно-прикладну фізичну підготовленість;

- дотримання здобувачами освіти режиму праці та відпочинку, що розглядається як необхідна умова підвищення продуктивності навчання майбутніх фахівців;

- залучення здобувачів освіти до здоров'язбереження та спонукання їх до максимального використання теоретичних знань і підготовки в повсякденній практичній діяльності;

- постійне підтримування фізичного та психологічного стану;

- дотримання норм здорового способу життя, виключення саморуїнливих стратегій поведінки;

- спонукання здобувачів освіти до фізичного самовдосконалення, дозування навантаження, уникнення систематичної перевантаженості, розвиток власної стресостійкості та збереження трудової активності в екстремальних ситуаціях [19].

Четвертою організаційно-педагогічною умовою упровадження здоров'язбережувальних технологій є визначення індивідуальних освітніх траєкторій з урахуванням індивідуальних потреб, здатностей та можливостей майбутніх фахівців, з урахуванням антропологічних і психофізіологічних особливостей майбутньої професійної діяльності. Ця організаційно-педагогічна умова має такі ознаки:

- самооцінка здобувачем освіти власних психологічних, фізичних, професійних і особистісних можливостей, свого потенціалу;

- розвиток навичок самодіагностики, самоаналізу, самокорекції, визначення траєкторії саморозвитку і самоосвіти;

– творче застосування засобів і методів фізичного культури для соціальної і професійної адаптації.

У закладах вищої освіти здоров'язбережувальні технології в мають реалізуватися й через просвітницько-педагогічну діяльність, що передбачає:

1) наповнення змісту навчальних дисциплін здоров'язбережувальним контентом;

2) організацію та проведення фізкультурно-спортивних заходів;

3) медико-гігієнічну діяльність (медогляди, моніторинги стану здоров'я, забезпечення належних умов для навчання здобувачів з особливими освітніми потребами);

4) забезпечення психологічного супроводу діяльності здобувачів освіти та викладачів (консультації психолога, тренінги, кабінети релаксації);

5) організація рекреаційних заходів і забезпечення рекреаційної інфраструктури (функціонування баз і будинків відпочинку, забезпечення викладачів та здобувачів освіти пільговими путівками, застосування методики з релаксації тощо).

Однак провідне місце серед здоров'язбережуючих технологій має посідати фізкультурно-спортивна діяльність здобувачів освіти. Практика діяльності закладів освіти підтверджує наявність залежності між захворюваністю респіраторними захворюваннями, грипом тощо та фізичною активністю здобувачів освіти. Отже оптимальний руховий режим виступає найважливішою умовою здорового способу життя, а значить і збереження та зміцнення здоров'я людини. Крім того, вважається, що фізкультурно-оздоровча діяльність сприяє не тільки поповненню дефіциту рухової активності та формуванню фізичних якостей, сприяє формуванню таких якостей особистості людини, як цілеспрямованість, зібраність, дисциплінованість, відповідальність тощо [57, с. 106].

Важливою складовою процесу здоров'язбереження у закладі освіти відіграє рекреація. У час комп'ютерних технологій здобувачі освіти й викладачі постійно відчують інформаційне перевантаження. За таких умов застосування рекреації як здоров'язбережувальної освітньої технології дозволяє вирішити нагальні питання поліпшення психологічного стану людини. На сьогодні питання рекреації у закладах вищої освіти є доволі складним. Щоб такі заходи дійсно були максимально ефективними, має бути створена система рекреації.

Комплексне використання здоров'язбережувальних технологій у закладі вищої освіти здатне забезпечити формування у здобувачів освіти практично усіх елементів здорового способу життя.

Таким чином, поступове, послідовне залучення здобувачів освіти до різних видів здоров'язбережувальної діяльності протягом усього періоду їх навчання у закладах вищої освіти при постійному формулюванні завдань діяльності, аналізі та самоаналізі проміжних результатів, включення питань здоров'язбереження при вивченні навчальних дисциплін, проходження практики, заняттях науково-дослідної та соціокультурної роботою призводять до формування готовності до даного виду діяльності. Тільки взаємодія та взаємообумовленість визначених організаційно-педагогічних умов дає змогу досягнути запланованого результату.

2.3. Організаційний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти

У межах упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладі вищої освіти важливо враховувати сучасні тенденції та підходи, що дасть можливість забезпечити якість освітнього процесу, одним з результатів якого є зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу. Організаційний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій базується на комплексі принципів та передбачає організацію роботи адміністрації

закладу освіти та педагогів протягом послідовного проходження певних етапів.

На основі аналізу актуальних наукових джерел щодо вирішення проблеми здоров'язбереження в закладах освіти сформулювати базові принципи, на яких має будуватися організаційний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладі вищої освіти. Такі принципи мають рекомендаційний характер, однак їх врахування забезпечить ефективність упровадження таких технологій на кожному з етапів професійної підготовки здобувачів у закладах вищої освіти. Отже, базовими принципами організаційного супроводу упровадження здоров'язбережувальних технологій є такі:

– принцип аксіологізації, що передбачає орієнтацію професійної підготовки майбутніх фахівців на здоров'язбережувальну діяльність, в основі якої лежать загальнолюдські та професійні цінності та відповідність морально-етичним нормам; розвиток ціннісно-сислової та мотиваційної сфери особистості здобувача освіти, що розглядається як пріоритетний у закладі вищої освіти.

2) принцип суб'єктності, що передбачає:

- визнання здобувача освіти активним суб'єктом освітнього процесу, власного життя, професійної діяльності та культури;
- розбудову освітнього процесу на засадах суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачем та здобувачем освіти;
- посилення суб'єктності завдяки розвитку в здобувача освіти здатності здійснювати усвідомлені дії щодо цілепокладання, розвитку та посилення мотивації, рефлексії тощо.

3) принцип орієнтації на самоактуалізацію, який забезпечує актуалізацію:

- механізмів самопізнання здобувачем освіти себе як суб'єкта професійної та освітньої діяльності й життєдіяльності, спілкування;
- механізмів самовизначення, тобто самостійного, усвідомленого

вибору здобувачем освіти особистісно-професійних цілей, завдань, перспектив, стратегії та стилю життя;

- процесу самореалізації, що відображає максимальне розкриття здобувачем освіти свого творчого особистісного потенціалу, фізичних, психічних, інтелектуальних та професійних можливостей;

- саморозвитку, що є комплексом цілеспрямованих позитивних зміни себе як суб'єкта професійної діяльності, спілкування та життєдіяльності.

4) принцип гуманітаризації освітнього середовища, що передбачає:

- створення психологічно сприятливої атмосфери у закладах освіти та на базах практики;

- задоволеність здобувачів освіти умовами, створеними в університеті, що сприяють професійному й особистісному розвитку кожного з них;

- організації освітнього процесу з урахуванням актуальних матеріальних і духовних потреб особистості.

5) принцип рефлексивності, що передбачає розвиток у процесі професійної підготовки рефлексивних якостей особистості: самоконтролю, самооцінки, самоаналізу та ін. У зазначеному контексті слід наголосити, що об'єктом рефлексії здобувачів освіти виступають поняття, теорії та концепції здоров'я і здорового способу життя, методи, прийоми, процедури здоров'язбереження, особистісні зміни в процесі засвоєння знань і досвіду майбутнього фахівця у вирішенні особистісних і професійних проблем.

б) принцип наступності, що спрямований на:

- забезпечення зв'язку між окремими аспектами та етапами здоров'язбережувальної діяльності в закладі освіти;

- забезпечення поступального характеру процесу підготовки, просування студентів від самопізнання до активного здоров'язбереження.

7) принцип відкритості у професійній підготовці майбутніх фахівців

до здоров'язбережувальної діяльності, що передбачає:

- сприяння сприйнятливості суб'єктів освітнього процесу до нового досвіду;
- організація освітнього процесу на інноваційних підходах, розроблення й упровадження індивідуальних і групових проєктів;
- надання викладачами, кураторами академічних груп, психологічною службою закладу освіти консультативної допомоги відповідно індивідуальних потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій здобувачів освіти.

8) принцип випереджувального характеру підготовки, що передбачає формування змісту навчальних дисциплін, спрямованого на опанування майбутніми фахівцями здоров'язбережувальними та особистісно-розвальними технологіями, на сучасному рівні науки з випередженням рівня розвитку установ та організацій їхнього майбутнього працевлаштування.

9) принцип універсальності підготовка до здоров'язбережувальної діяльності, що обумовлює розгляд цієї діяльності як невід'ємної складової професійної підготовки майбутнього фахівця незалежно від обраної ним спеціальності.

10) принцип технологічності, який обумовлює конструювання процесу упровадження здоров'язбережувальних технологій як впорядкованої сукупності дій, операцій та процедур, що забезпечують досягнення прогнозованого результату в мінливих умовах перебігу освітнього процесу.

Упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти має носити цілісний, інтегративний й випереджальний характер та здійснюватися у межах послідовно спланованих етапів професійної підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти. Такими етапами є:

- діагностично-мотиваційний;
- етап активного формування здоров'язбереження;
- генералізаційний.

Розглянемо детальніше ці етапи.

У межах першого (діагностично-мотиваційного) етапу провідну роль відіграє куратор академічної групи та викладачі, які працюють зі здобувачами освіти протягом першого року їх навчання в університеті. Їх основним завданням у зазначеному контексті є формування у першокурсників стійкої позитивної внутрішньої мотивації до здоров'язбережувальної діяльності й усвідомлення відповідальності за особисте здоров'я. Протягом зазначеного періоду основну увагу має бути зосереджено на вирішенні питання формуванню аксіологічного та гносеологічного компонентів здоров'язбереження. Головними засобами формування цих компонентів є викладання навчальних дисциплін «Фізичне виховання», «Безпека життєдіяльності», «Психологія життєтворчості».

Завданням другого етапу (активне формування здоров'язбереження) є підвищення готовності здобувачів освіти до здоров'язбереження, що передбачає використання інноваційних способів організації освітнього процесу та форм педагогічного контролю, створення ситуації досягнення успіху.

У межах зазначеного етапу доцільно використовувати традиційні, випробувані часом способи формування мотивації, серед яких: чітка постановка цілей і завдань вивчення дисциплін валеологічного циклу, добір й наведення фактів, аргументів, що переконують здобувачів освіти у значущості навчальної дисципліни для професійної діяльності й повсякденного життєдіяльності взагалі, ознайомлення зі змістом навчального матеріалу і прогнозованими результатами оволодіння цим матеріалом.

Вагомим чинником стимулювання позитивного емоційно-ціннісного ставлення здобувачів освіти до самостійного здоров'язбереження є їх активна участь у розробці та реалізації власних індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм.

Велику роль протягом етапу активного формування здоров'язбереження відіграє залучення майбутніх фахівців до безконфліктних міжособистісних взаємин, навчання їх саморегуляції поведінки, здійснення цілеспрямованої роботи щодо формування суб'єктивної позиції, включення в систему відносин відповідальної залежності тощо. Як зазначалося у п.п.2.2, реалізація завдань другого етапу організаційного супроводу упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладі вищої освіти, можлива за умов створення на заняттях атмосфери співробітництва, партнерства, взаємоповаги, співпереживання.

Третій етап (генералізаційний) передбачає здійснення заходів з організації виховної роботи через освітню діяльність, дозвілля здобувачів освіти, оздоровлення житлово-побутових умов життя, профілактичну роботу.

Зазначений етап передбачає вирішення низки важливих завдань, а саме:

- формування ціннісного ставлення здобувачів освіти до свого здоров'я та здоров'я оточуючих;
- валеологізація змісту освіти в процесі вивчення здобувачами освіти дисциплін циклу загальної підготовки;
- валеологізація виховного процесу;
- організація валео-педагогічного моніторингу.

Актуалізація емоційних проявів здобувачів освіти має забезпечуватися засобами створення емоційної комфортності на заняттях, що полягає в забезпеченні активності самого здобувача освіти, відсутності спрямованості на однозначні дії, відкритого прояву емоцій. Це забезпечується завдяки низьким ступенем регламентації поведінки на заняттях; відсутністю жорстких вимог; розкутістю в процесі навчання, можливістю висловити свою позицію; використанням засобів регуляції та саморегуляції настрою й почуття міри емоційних проявів.

Педагогічний моніторинг у закладі освіти передбачає відстеження та

постійну діагностику фізіологічних показників здоров'я здобувачів освіти, їхнього способу життя, поведінки, а також успішності навчання, участі в освітньому процесі й суспільно-організаційній діяльності у межах закладу вищої освіти. У межах моніторингу для визначення рівнів сформованості компонентів здоров'язбереження, рівнів розвитку вольових якостей особистості, необхідних для свідомого подолання труднощів під час організації здорового способу життя, слід використовувати контрольні завдання, вправи, тестування, спостереження, рольові ігри, ранжування, анкетування тощо.

Отже, організаційно-педагогічний супровід упровадження здоров'язберезувальних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти має будуватися з урахуванням комплексу організаційно-педагогічних умов, що передбачають валеологізацію змісту освіти й виховного процесу закладу вищої освіти; формуванням аксіологічного, гносеологічного, діяльнісного та вольового компонентів здоров'язбереження; розробленням й упровадженням валеолого-педагогічного моніторингу.

Висновки до розділу 2

Здійснений аналіз сучасного стану упровадження здоров'язберезувальних технологій у закладі вищої освіти засвідчив брак у стандартах першого (бакалаврського) рівня вищої освіти компетентностей, які б цілісно визначали здатність майбутніх фахівців до здоров'язбереження, нечітке спрямування та недостатній обсяг теоретичних і практично-зорієнтованих навчальних дисциплін, зокрема й тих, що зорієнтовані на здоров'язбереження як здобувачів освіти, так і викладачів. Результати дослідження засвідчили необхідність у підвищенні ефективності упровадження здоров'язберезувальних технологій у закладі вищої освіти шляхом реалізації сукупності спеціально створених організаційно-педагогічних умов.

Упровадження здоров'язберезувальних технологій в закладі вищої

освіти є одним з найбільш важливих напрямів його діяльності. Така спрямованість сприяє активізації внутрішньоособистісного розвитку здобувача освіти за рахунок створення комплексу організаційно-педагогічних умов, а саме:

а) організація у закладі освіти сприятливого освітнього середовища, що базується на гуманістичному та індивідуальнісному підходах (створення атмосфери довіри та відкритості на заняттях, емпатійне розуміння здобувачів освіти, співробітництво, культивування позитивних емоцій, забезпечення індивідуальних стратегій розвитку, що дозволяють особистості майбутнього фахівця усвідомити внутрішні ресурси, сутність тощо);

б) залучення потенціалу навчальних та позанавчальних заходів, що мають ваговий потенціал, але в межах закладів вищої освіти недостатньо використовуються з метою зміцнення та розвитку здоров'язбереження здобувачів освіти (проведення публічних лекцій, занять з проблем здоров'язбереження, круглих столів, конференцій, організація психологічних клубів тощо);

в) забезпечення процесу цілеспрямованого особистісного розвитку здобувачів освіти через реалізацію спеціальних програм профілактичного та психокорекційного напрямів шляхом активізації внутрішньо особистісного розвитку майбутніх фахівців;

г) надання індивідуальної консультаційної допомоги здобувачам освіти, які мають особистісні проблеми та проблеми взаємодії з навколишнім середовищем.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати здійсненого дослідження дозволили зробити наступні висновки.

1. Відповідно першого завдання дослідження на основі аналізу психолого-педагогічної та валеологічної літератури було здійснено аналіз базових понять дослідження «здоров'я», «здоров'язбереження», здоров'я-збережувальна діяльність», «здоров'язбережувальні технології».

Описано вузькоспрямований; комплексний; стратегічно орієнтований підходи до визначення сутності поняття «здоров'я». Визначено, що це поняття пов'язується із системним розумінням особистості як цілості, що відображає зв'язок здоров'я окремої взятої людини із середовищем, в якому вона постійно перебуває, іншими людьми та структурами, ставлення самої людини до себе, до власного здоров'я та здоров'я інших людей, розуміння значущості фізичного та психічного здоров'я в житті людей, громади, світу. Висвітлено сутність понять «соціальне здоров'я», «фізичне здоров'я», «психічне здоров'я», «духовне здоров'я», які є взаємозв'язаними й взаємозалежними.

Визначено, що термін «здоров'язбереження», а також синонімічні словосполучення «збереження здоров'я», «охорона здоров'я», «зміцнення здоров'я» не має однозначного визначення. Це поняття тлумачиться як: ціннісна ідея, спосіб вирішення проблеми збереження здоров'я населення; цілеспрямований, науково обґрунтований, добровільний процес збереження, зміцнення, покращення здоров'я.

Здоров'язбереження у закладі вищої освіти сприяє формуванню в майбутнього фахівця знань для усвідомлення значущості здорового способу життя й наступного впровадження цього способу життя у повсякденну практику.

Розкрито сутність здоров'язбережувальної діяльності в закладі вищої освіти як специфічної активності учасників освітнього процесу,

спрямованої на забезпечення сприятливого середовища і розвитку повного здоров'я індивідів, як способу запобігання певним соціальним дисфункціям та виключенню, сприяння індивідуальному і суспільному розвитку.

2. Відповідно другого завдання дослідження обґрунтовано компоненти, зміст і сутність здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі закладу вищої освіти.

Визначено, що поняття «здоров'язбережувальні технології» є широким та об'єднує в собі всі напрями діяльності закладу освіти щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти. Розглянуто різні класифікації здоров'язбережувальних технологій. Акцентовано на тому, що освітні здоров'язбережувальні технології ґрунтуються на принципах здоров'язбережувальної педагогіки, ключовою рисою якої є пріоритет здоров'я з-поміж інших напрямів освітньої (навчальної та виховної) роботи. На основі узагальнення наукової думки з проблем організації здоров'язбережувальної діяльності у закладах освіти виокремлено головні підходи до тлумачення поняття «здоров'язбережувальні освітні технології» (індикатор якості освітніх технологій; оптимальне поєднання традиційних освітніх технологій з принципами, методами і прийомами, спрямованими на збереження й підтримку здоров'я здобувачів освіти; навчання здоров'ю, здоровому способу життя, формування картини світу здорової нації; оздоровчо-фізкультурні й лікувально-профілактичні заходи; сприятливе для здоров'я освітнє середовище; навчання та виховання з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей здобувачів освіти). Під поняттям «здоров'язбережувальні освітні технології» слід розуміти всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю здобувачів освіти, створюючи безпечні умови для перебування, навчання та праці в закладі освіти

Визначено й описано основні види здоров'язбережувальних освітніх

технологій (організаційно-педагогічні; психолого-педагогічні; навчально-виховні).

Описано функції здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти (формувальну, інформативно-комунікативну, діагностичну, адаптивну, рефлексивну, інтеграційну). Визначено загальні та специфічні принципи упровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес закладу вищої освіти.

3. Відповідно третього завдання дослідження обґрунтовано організаційно-педагогічні умови упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти.

4. Організаційно-педагогічні умови визначаються як сукупність чинників, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ освітнього процесу для досягнення поставленої мети. Такими умовами є: формування внутрішньої мотивації викладачів та здобувачів освіти на здоров'язбереження шляхом створення сприятливого освітнього середовища у закладі освіти; оптимальне планування структури та змісту занять з обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін, передбачених освітніми програмами з метою їх насичення здоров'язбережувальним контентом; організація здоров'язбережувальної самостійної роботи здобувачів освіти; визначення індивідуальних освітніх траєкторій з урахуванням індивідуальних потреб, здатностей та можливостей майбутніх фахівців, з урахуванням антропологічних і психофізіологічних особливостей майбутньої професійної діяльності.

Визначено, послідовне залучення здобувачів освіти до різних видів здоров'язбережувальної діяльності протягом усього періоду їх навчання у закладах вищої освіти при постійному формулюванні завдань діяльності, аналізі та самоаналізі проміжних результатів, включення питань здоров'язбереження при вивченні навчальних дисциплін, проходження практики, заняттях науково-дослідної та соціокультурної роботою призводять до формування готовності до даного виду діяльності. Проте

провідне місце серед здоров'язбережувальних технологій має посідати фізкультурно-спортивна діяльність здобувачів освіти, оскільки оптимальний руховий режим виступає найважливішою умовою здорового способу життя, а значить і збереження та зміцнення здоров'я людини.

4. Відповідно четвертого завдання дослідження розроблено науково-методичний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти. Такий супровід базується на комплексі принципів та передбачає організацію роботи адміністрації закладу освіти та педагогів протягом послідовного проходження певних етапів.

На основі аналізу актуальних наукових джерел щодо вирішення проблеми здоров'язбереження в закладах освіти сформулювати базові принципи, на яких має будуватися організаційний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладі вищої освіти (принцип аксіологізації, суб'єктності, орієнтації на самоактуалізацію, гуманітаризації освітнього середовища, рефлексивності, наступності, відкритості у професійній підготовці майбутніх фахівців до здоров'язбережувальної діяльності, випереджувального характеру підготовки, універсальності підготовки до здоров'язбережувальної діяльності, технологічності).

Упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти має носити цілісний, інтегративний й випереджальний характер та здійснюватися у межах послідовно спланованих етапів професійної підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти. Такими етапами є: діагностично-мотиваційний; етап активного формування здоров'язбереження; генералізаційний. Подано характеристику кожного з зазначених етапів.

Зроблено висновок, що організаційно-педагогічний супровід упровадження здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти має будуватися з урахуванням комплексу організаційно-педагогічних умов, що передбачають валеологізацію змісту освіти й виховного процесу закладу вищої освіти; формуванням

аксіологічного, гносеологічного, діяльнісного та вольового компонентів здоров'язбереження; розробленням й упровадженням валеолого-педагогічного моніторингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П., Бондар, В. І. Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів XXI століття. *Європейські педагогічні студії*, 2015. (5- 6), 54-63.
2. Аносов І. П., Ізбаш С. С. Здоров'язбережувальні освітні технології у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів. *Педагогіка здоров'я: зб. наук. пр. IV Всеукр. наук.-практ. конф. ХНПУ ім. Г.С.Сковороди*, Харків. 2014
3. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи*: зб. ст. Всеукр. наук.-практ. конф. (10–11 лист. 2011). Житомир: Полісся, 2011. С. 27–31
4. Баєва О. І. Державна політика в галузі охорони здоров'я. *Сучасна фармація: історія, реалії та перспективи розвитку: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 20-й річниці заснування Дня фармацевтичного працівника України (19-20 вересня 2019 р. м. Харків)*, 155-156.
5. Баличева, Н. В. Здоров'язберігаюче середовище в навчальних закладах. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові 205 диспути: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (4-5 лютого 2021 р., м.Дніпро, Україна), Т. 1, 2021.178 с.
6. Башавець Н.А. Теоретичні основи формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців-економістів: монографія: Фенікс, 2011. 417 с.
7. Безкопильний О.О., Матусевич А.М. Здоров'язбережувальна компетентність як важлива складова професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 107-111.

8. Бережна Т. І. Здоров'язбережувальні педагогічні технології– важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2014, (2). С. 35-39.
9. Берзінь В.І. Психогігієнічне та психофізіологічне обґрунтування організації збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. *Дефектологія*. 2012. №2. С. 19-21
10. Беседа Н.А. Підготовка вчителя до застосування здоров'язбережувальних технологій у системі методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти.К., 2012. 21 с
11. Белікова Н. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Луцьк: Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2012. 40 с.
12. Белікова Н. О. Концептуальні підходи до формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С. ; Харків. обл. відділення Нац. олімп. комітету України, Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2012. № 1. С. 17-21.
13. Бишавець Н. Г. Здоров'язбережувальна технологія навчання майбутніх учителів фізичної культури в умовах інформатизації освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). Луцьк, 2018. 23 с.
14. Бобрицька В. І. Формування здорового способу життя у майбутніх учителів: монографія. Полтава: ТОВ «Поліграфічний центр «Скайтек». 2016.

15. Бобро А. А. Сутність поняття соціальне здоров'я у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (122), 2014. С.19-23.
16. Богучарова О. І. Здоров'я особистості у психологічній перспективі: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Дідоренка, 2012. – 488 с.
17. Бойко Ю. Науковий аналіз категорії «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» з позиції педагогічної аксіології. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 50. 2014. С. 63-71
18. Бойчук Ю. Д. Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних з ним понять. *Загальна теорія здоров'я і здоров'язбереження: колективна монографія* (с. 5-16). Харків: вид. Рожко С.Г. 2017.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови : з дод. і доп. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2005. 1728 с.
20. Братко М. В. Сутнісний зміст поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу». *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, (18). 2012.
21. Волошко Л. Б. Здоров'я як категорія здоров'язберігаючої педагогіки. *Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи: Всеукр. науково-практична конференція молодих вчених і студентів (26 листопада 2014 року)*. Полтава: ПНТУ, 2014. С. 18-20.
22. Ворохаєв О. А. Соціальне здоров'я особистості як проблема здоров'язбереження. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 6 (162), 2020. С.18-22.
23. Галушка І. Організація здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу. *Директор школи*. 2013. №4. С. 1-5.
24. Гаркуша С. Теоретичні та методичні засади формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: автореф. дис. ... д-ра пед. наук.

- Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 42 с.
25. Годун Н. Впровадження здоров'язбережувальних технологій в умовах ВНЗ: сучасний стан та перспективи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2012. № 27. С. 55-59.
  26. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Гончаренко. Рівне : Волин. обереги, 2011. 519 с.
  27. Гончаренко М. С., Лупаренко С.Є. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : [науковий журнал]. Суми : СумДПУ, 2010. № 1 (3). С. 30-38.
  28. Грибан Г.П., Краснов В. П., Пантус О. О., Ободзінська О. В. Підвищення рівня фізичної підготовленості студентів засобами виховання вольових якостей. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 6 (76) 16. С. 32-37.
  29. Грибан Г.П. Критерії та рівні фізкультурно-оздоровчих компетентностей випускників вищих навчальних закладів. Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теорет. журн.]. Харків : ХДАФК, 2013. № 5 (38). С. 78-81.
  30. Гриньова Я. Про деякі питання здоров'язбереження сучасного українського суспільства. *Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького*, 4 (15), 2018. С.46-55.
  31. Гуменюк С. Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, (26), 2013. С.55-57.

32. Дяченко-Богун М. Глобальні тенденції розвитку суспільства як чинник формування змісту здоров'язберезувальних технологій у закладах освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*, 1(15), 2015. С.15-19
33. Енциклопедія інновацій. [за ред. Р. Дяківа]. К. : Міжнародна економічна фундація, 2012. 599 с.
34. Єфімова В. М. Підготовка майбутніх учителів природничих дисциплін до формування освітнього здоров'язберезувального середовища. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ : БДПУ, 2019. № 2.С. 11-118.
35. Єфімова В.М. Здоров'язберезувальні технології у контексті педагогічних досліджень. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 1. С. 57–60.
36. Єфімова В.М. Здоров'язберезувальні технології в системі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. *Науковий вісник Миколаївського держ. унту імені В.О. Сухомлинського*. 2011. Вип. 1.33. С. 131–134.
37. Заредінова Е. Р. Освітнє середовище вищого навчального закладу: наукові підходи до трактування структури. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*, (11), 2017. С.53-58.
38. Захаріна Є. А. Особливості формування мотивації студентів до здоров'язберігаючої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (3 (1)), 2015. С.164-167.
39. Здоров'язберезувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.

40. Зимівець Н. Категорія здоров'я в контексті концепції сприяння покращенню здоров'я. *Освіта Донбасу*, 2010. №6 (143). С. 109–118.
41. Калька Н., Макаренко С. Здоров'язберігаючі компетенції педагога в умовах сучасного освітнього простору. *Освіта регіону*. № 4. 2013. С.156-162.
42. Козлова О.О. Здоров'язберігаючі технології розвитку особистості в навчально-виховному процесі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. №7 (26). С. 26-29.
43. Колесніченко М. Сутність здоров'я та його роль у становленні особистості дитини дошкільного віку. *Вісник інституту розвитку дитини*. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 22. С. 89–92.
44. Корженко І. О. Методична система підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'язбережувальних технологій в основній школі. *Новий колегіум: зб. наук. пр. X.* : ХНУРЕ, 2015. № 2. С. 67-71.
45. Коцур Н.І. Фізіолого-гігієнічна оцінка інноваційних педагогічних технологій. *Науковий огляд*. Вип. 1. К., 2013. С. 77-82. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/25/>
46. Кузнецова О. Т. Оздоровчі технології у фізичному вихованні студентів : теорія, методика, практика: монографія. Рівне : Волин. Обереги, 2018. 416 с.
47. Кузнецова О. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців в освітньому середовищі вищого навчального закладу. *Transformations in Contemporary Society : Social Aspects. Monograph.* Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2017; pp. 380; p. 314–320.
48. Ликова В. Чи навчає здоров'ю здоров'язбережувальна освіта? *Директор школи, ліцею, гімназії*, (2), 2013. С.64-67

49. Літвінова Т. В. Сутність дефініції «соціальне здоров'я». Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2017. С. 33-37.
50. Мельник Ю.Б. Класифікація «здоров'я» на підґрунті системного підходу. *Вісник Харківського національного університету серія «Валеологія: сучасність і майбутнє»*. 2011. № 951 С. 76-81.
51. Міхєєнко О. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій у контексті компетентнісного підходу. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, (42), 2014. С. 85-97.
52. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту України : Указ Президента України № 1148/2004 від 28.09.2004 р. Режим доступу : <http://sport.kmda.gov.ua>
53. Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України: [стат. бюл.]. К. : Держ. служба статистики України, 2013.
54. Новітній філософський словник / гол. наук. ред. А. А. Грицанов. Київ, 2009. 1292 с.
55. Новописьменний С., Дмитренко Н. Формування базових компетентностей майбутніх учителів основ здоров'я. *Українська професійна освіта*. 2019. № 5. С. 83-90.
56. Новописьменний С.А. Формування базових компетентностей майбутніх учителів з основ здоров'я у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін. Дисертація на здобуття наук. ступеня к.пед.н. Кіровоград, 2017. 320 с.
57. Носко М.О., Гаркуша С.В., Воеділова О.М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні : монографія. К. : СПД Чалчинська Н.В., 2014. 300 с
58. Орлова М. М. Здоров'язбереження як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (155), 2018. С. 77-79.

59. Палічук Ю. І. Педагогічні здоров'язбережувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2011. 215 с.
60. Полякова Г. Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (4), 2018. С. 186-199.
61. Пріма Р. М., Циплюк, А. М. Плекання цінності культури здоров'я, здорового способу життя, здоров'язбереження: досвід, шляхи, етапи. / Ю. Бойчук (Ред.), *Загальна теорія здоров'я і здоров'язбереження: колективна монографія*. Харків: вид. Рожко С.Г.
62. Публічний електронний словник української мови. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk>
63. Осадча К., Осадчий В., Круглик В. Роль інформаційно-комунікаційних технологій під час епідемій: спроба аналізу. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2020. № 8(1). С. 62-82. URL : <https://doi.org/10.32919/uesit.2020.01.06>.
64. Організація здоров'язбережувального освітнього середовища у вищих навчальних закладах: метод. реком. для викладачів вищ. навч.закл. / Жиденко А. О. [та ін.]. Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2012. 43 с.
65. Рибалко Л. М., Пермяков О. А., Синиця Т. О., Остапов А. В., Йопа Т. В. Організація здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р., № 69, Т. 3. С.129-132.
66. Рибалко Л.М. Педагогічні умови формування здорового способу життя в студентської молоді. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 147. Т. II / Чернігівський національний педагогічний 29 університет імені Т.Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М.О. Чернігів : ЧНПУ, 2017. С. 118- 121. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.
67. Соколенко Л. С. Формування культури здорового способу життя

- студентів вищих навчальних закладів (Автореф. дис. канд. пед. наук). 13.00.07. Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Умань. 2011.
68. Сучасні здоров'язбережувальні технології: монографія / за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Оригінал, 2018. 724 с.
69. Таймасов, Ю., Турчинов, А., Пашинський, П. Здоров'язбереження як об'єкт наукового пізнання. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія*. Харків: Вид. Рожко С.Г. 2017
70. Ткаченко В. Змістово сруктурові аспекти поняття «здоров'язбережувальні технології». *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 12. С. 315–319.
71. Тур О. Управління педагогічним колективом ЗНЗ з упровадження здоров'язбережувальних технологій. *Theory and methods of educational management* № 2(16). 2015. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_18/12-%D0%A2%D1%83%D1%80.pdf
72. Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. Київ: Медінформ. 2018.
73. Цибульська О. В. Сутнісні характеристики базових понять проблеми культури здоров'язбереження. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 93(6), 2019. С. 301-309.
74. Цимбалюк С. Сучасні підходи до характеристики терміна «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. № 4 (36), 2016. С.88-94.